

HABERCİLİĞİN ETİK KODLARI BAĞLAMINDA GAZETECİLERİN POLİS ADLİYE HABERLERİNE ve HABER ÖZNELERİNE BAKIŞIYLA İLGİLİ BİR DERİNLEMESİNE MÜLAKAT ÇALIŞMASI

Tuğba AKDAL ¹

ÖZ

Haber ve haberciliğin uygulamada mesleki etik kodları ne kadar yerine getirdiği ile ilgili tartışma uzun yıllardan beri süregelen bir sorundur. Gazetecilik etik ilkeleri çeşitli yasalar ve uygulamalarla güvence altına alınmaya çalışılsa da içerikte yer alan kavramların göreceliği, bunların gerçekte ne kadar uygulanabilir olduğu sorusunu yaratmaktadır. Örneğin; gerçeklik olgusu kimin ve neyin gerçekliğidir? Ya da kamusal faydanın sınırları nerede başlamakta ve nerede bitmektedir? Bu sorunlar henüz net bir çözüme kavuşmamışken, akademik ve mesleki camiada son yıllarda ele alınan konulardan biri de gazetecilerin etik kodlar arasında çatışmalar ve çelişkiler yaşadığına ilişkindir. Eylemsel süreçte gazetecilik etik kodlarını yerine getirmeye çalışan gazeteciler, bir yandan da bu kodlar arasındaki çelişkilerle nasıl başa çıkmaktadır? Bu sorudan yola çıkılarak gerçekleştirilen çalışmada özellikle polis adliye haberleri ve bu haberlerin öznelere üzerine yoğunlaşmıştır. Çünkü etik kodlar arasındaki çelişkilerin en sık yaşandığı habercilik türü budur ve bu haberlerde haber öznelere olarak yer alan sıradan bireylerin mağduriyetleri söz konusu olabilmektedir. Mesela; kamusal fayda yerine getirilmeye çalışılırken, başına gelen kötü bir olay ile topluma teşhir edilen haber öznesinin özel yaşamının ne kadar korunduğu sorunsalı gündeme gelmektedir. Bu ve benzer soru ve sorunları değerlendirmek ve çözüme ulaşmak adına yapılan çalışmalar şimdiye kadar çoğunlukla belli kuruluşlar ve kişiler etrafında gerçekleşmiştir. Ancak haberin asıl merkezindeki gazetecilerin bu konular hakkındaki görüşleri nedir, kendileri haberi ve haberciliğin etik sorunlarını nasıl değerlendirmektedir? Bu sorulara yanıt bulunabilmesi amacıyla gazetecinin gözünden haber ve habercilik teması ile yapılan çalışmada, 7 polis adliye muhabiriyle derinlemesine görüşülmüş, onların mesleki bakışından ve vicdani perspektifinden haber öznelere ne kadar önemsendiği ve korunduğu sorusu tartışılmıştır. Elde edilen veriler ise betimsel analiz tekniği ile kategorilendirilerek açıklanmış ve sonuca ulaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Etik, Haber, Davranış Kodları, Haber Öznesi, Derinlemesine Mülakat

¹Yrd. Doç. Dr. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Anabilim Dalı, tugba.akdal(at)beun.edu.tr

AN IN-DEPTH INTERVIEW WITH JOURNALISTS ABOUT SENSATIONAL JOURNALISM and NEWS SUBJECT IN THE CONTEXT OF ETHICAL CODES OF JOURNALISM

ABSTRACT

Ethical codes of practice news and Messenger How has fulfilled the debate has been going on for many years. Journalistic ethical principles to secure various laws and practices and attempts to retrieve the relative change of the concepts contained in the content, they are in reality creates the question, how much is applicable. For example; a case of reality is the reality of what who does what? Or where the boundaries of public benefit and where ends? These problems have not yet won a clear solution, academic and professional community in recent years, one of the issues discussed in the journalists ' codes of ethics is for conflicts and contradictions between alive. in the process of implementing the code of ethics of journalism, trying to bring journalists, on the other hand, they find themselves exposed to how to deal with the contradiction between this code? The study carried out on the basis of this question, in particular the police court news and subjects of this news focused. Because the most common of the contradiction between the code of ethics of journalism is experiencing the type, and this is in the news as the subject of ordinary individuals heard their grievances are concerned. For example; instead of attempting to create a public benefit, it adds, is a bad event that happened with the society's exhibition news is protected how much of private life the subject of question comes up. These and similar questions and assess the problems and reach a solution on behalf of the studies so far are mostly realised around certain organizations and individuals. But you know the real centre of ethical issues journalists news and Messenger How to evaluate?

Keywords: Ethics, News, Code of Conduct, News Subject, In-depth interview

Akdal, T. "Haberciliğin Etik Kodları Bağlamında Gazetecilerin Polis Adliye Haberlerine Ve Haber Öznelerine Bakışıyla İlgili Bir Derinlemesine Mülakat Çalışması". ulakbilge 5. 17 (2018): 2067-2085

Akdal, T. (2018). Haberciliğin Etik Kodları Bağlamında Gazetecilerin Polis Adliye Haberlerine Ve Haber Öznelerine Bakışıyla İlgili Bir Derinlemesine Mülakat Çalışması. ulakbilge, 5 (18), s.2067-2085.

Giriş

Etik, kavram olarak, bir toplumda yıllar boyu süregelen ortak yaşanmışlıklar sonucu, o toplumda kabul görmüş olan ahlaki değerler bütünü olarak tanımlanabilir. Etik ilkeler, bir toplumda yaşanan ilişkilerin belli bir uyum, düzen ve anlayış çerçevesinde gerçekleşmesini sağlayan değerler bütünü olarak, aynı zamanda bireylerin bir başkasına karşı sorumlu davranış geliştirebilmesinin ön koşuludur. Etik, insanların toplum içinde diğer insanlara karşı davranışlarını belirlerken doğru ve yanlış ayırt edebilmesini ve bu yolla bireyin kendine bir özdenetim uygulamasını sağlamaktadır.

Etik, özünde bireylerin davranışlarını toplumsal düzene göre biçimlendirir. Ancak temelinde saygı ve sorumluluğun olduğu bu olgu, yalnızca sosyal ortam davranışlarında değil, aynı zamanda mesleki eylem ve yaklaşımlarda da önemli bir konu olarak belirlemektedir. Kurum ve çalışanlar ürün ve hizmet sağladığı toplumdaki beslenmektedir ve o toplumsal düzenin bir parçasıdır. Bu bağlamda, çalışanlar gerek kurum içinde birbirlerine, gerekse kurum dışında hizmet verdiği insanlara karşı birtakım etik ve ahlaki sorumlulukları yerine getirme yükümlülüğü üstlenmektedir ve bu konuda içinde var olduğu toplum düzenine ve sosyal normlarına bağlı kalmak zorundadır. Aksi halde o kurum ve çalışanların, toplumsal düzen ile bir güven bağına dayalı bir ilişki kurması ve kabul görmesi söz konusu değildir. Özellikle medya ve gazetecilik alanında hem bireysel hem de mesleki etik ve ahlaki değerlere bağlılık ayrı bir önem arz etmektedir. Meslek etiği içinde yer alan ‘gazetecilik etiği’, habercinin sosyal sorumluluk çerçevesi içinde hareket etmesini gerektirmektedir. Habercilik faaliyetlerinin etki alanı oldukça geniş ve kalıcıdır.

Etki ve yaptırım gücü yüksek olan bu meslek dalında, gazetecinin göstereceği davranış eğilimleri, bir haber öznesi ya da bilgi kaynağı ve genel olarak hitap edilen toplum için hayati bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda kimi çevrelerce gazetecilik mesleği bir doktorluk mesleğine benzetilmektedir. Gazetecinin hitap ettiği toplumun ahlaki düzenine bağlılığı ve etik ilkelere uyum derecesi, etki gücü yüksek olan bu mesleğin, o gazeteci tarafından hangi amaçlarla icra edildiğini ortaya koyan birçok sinyal içermektedir.

Gazetecilik ilkelerinin temelini oluşturan ve habercinin kişilere, kurumlara, olaylara ve kendi icra ettiği mesleğine bakışını etkileyen etik kodlar; gerçeklik, doğruluk, tarafsızlık, kamuoyunun bilgilendirilmesi, haber kaynağına saygı, özel yaşamın gizliliği, kişi hak ve özgürlüklerin korunması, mesleğin propaganda aracı olarak kullanılmaması, kamunun bilgilendirilmesi ve toplumsal faydanın özel çıkarların üzerinde tutulması, haberin tehdit ya da bireysel kazanç amacıyla kullanılmaması biçiminde sıralanabilmektedir. Özellikle bu etik kodlar içerisinde

‘kamusal fayda ve kamunun bilgilendirilmesini sağlamak’ ilkesi, bazen şiddet içerikli 3. Sayfa haberlerinde ‘kimin için fayda’ sorusunu oluşturabilmektedir. Çünkü meydana gelen şiddet içerikli bir olay haber olarak kamuya açılırken, kamunun bilgilendirilmesi işlevi yerine getirilmektedir, ancak haber öznesi ya da olayın mağduru ve yakınlarının ifşa edilmesi onları belki daha zor koşullara sürüklemekte, toplumdan dışlanmasına yol açabilmekte, belki de can güvenliğine ilişkin sorunlar oluşturabilmektedir. Yani burada kamusal fayda ve haber öznesinin çıkarı arasındaki teraziyi kuracak olan gazeteci, kimin faydasına göre hareket edecektir?

Haber öznesi açısından gazetecilik etiğine ilişkin değerlendirilmesi gereken bir başka konusu ise gazetecinin, haberin öznesi ile ilgili bilgileri nasıl ve ne şekilde elde ettiği ile ilgilidir. Bir gazetecinin haber öznesine etik çerçevede yaklaşmasına ilişkin ön koşullardan biri, bilgi toplamadan evvel kendi kimliğini açıkça tanıtmamasıyla yerine getirilebilmektedir. “Ama gazeteciler bazen bir haberi kovalarken kimliklerini açığa vurmazlar ya da gizlerler. Bazı kodlarda gazetecilerin bilgi toplarken kendilerini farklı tanıtmalarına veya kaçamak yapmalarına karşı çıkılır” (Belsey, Chadwick, Çev. Türkoğlu, 2011: 97). Gazetecinin kimliğini gizleyerek haber öznesi ya da yakınlarından başka birisiymiş gibi belki de ileri düzeyde bir güven bağı kurarak elde ettiği bilgiler, haberin mağduru ya da kahrmanı konumunda olan kişilerin belki de hiçbir zaman kamu ile paylaşmayı göze alacakları bilgiler olmayacaktır. Ancak buna karşın gazetecinin gayri resmi biçimde edindiği bu fazladan bilgileri kamu yararı adı altında topluma açması, büyük olasılıkla haber öznesini bulunduğu durumdan daha kötü bir duruma düşüreceği gibi böylesi bir gazetecilik davranışı, aldatma ve gayri ahlaki yapısıyla habercilik mesleğinin etik kodlarını da tehlikeye atacaktır. Aynı şekilde, gazetecinin yayınlanmayacağını garanti ederek sağladığı fazladan bilgileri kamu ile paylaşması da muhtemelen kamu yararı olarak gösterilen, ancak daha çok bağlı bulunan basın yayın kuruluşunun belki bir anlık başarısı için atılan bir adım olacaktır. Ancak sabah çayını yudumlarken gazetesini eline alan bir okurun birkaç dakikalık vaktini dolduracak kadar ya da elindeki kumandasıyla kanalları gezen bir televizyon izleyicisinin birkaç saniyelik zamanını kaplayacak kadar kısa olabilecek bir haberin öznesi, belki de bu haberde yer aldığı için çok daha geniş ve derin yaptırımlar ve zorluklarla karşılaşacaktır. Ancak şimdiye kadar bir kurumun temsilcisi ya da toplumsal olarak nüfuzlu biri olmadıkça ve bu kişiler için herhangi bir cevap ve düzeltme hakkı doğmadıkça, gazetecilerin kendilerini haber öznelerine karşı sorumlu hissedip durumsal değerlendirmeye geri dönmeleri pek görülen bir davranış biçimi değildir. Bu kez de ortaya tartışılması gereken yeni bir etik davranış sorusu çıkmaktadır: Öyleyse haber özneleri söylem seçkini ve söylem düşkünü olarak ayırt mı edilmektedir? Söylem düşkünü olarak sıradan bireyler kötü ve acınası yaşanmışlıklarıyla, neler hissettiği ya da daha neler yaşayacağı düşünülmeyen tüm ayrıntılarıyla toplumun gözetimine açılırken, söylem seçkinleri olarak kamusal ya da yarı kamusal kişilikler, niçin sınırları çizilmiş satırlarla topluma sunulmaktadır?

Özellikle 3 sayfa haberleri olarak adlandırılan ‘polis adliye haberleri’nde karşılaşılan etik kod sorunlarını ortaya koymak ve tartışmak için gerçekleştirilen bu çalışma, aynı zamanda haber öznelerinin kamusal fayda gözetilerek icra edilen bu meslekte nasıl bir konuma yerleştirildiği, basın kuruluşu, editör, reklam veren ve diğer unsurlar aradan çıkarılarak doğrudan gazetecilerin bakışı ile değerlendirilmeye ve tartışılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın özünü oluşturan tema, kamusal faydanın gerçekte kimin faydası ya da zararına olduğuna ilişkindir ve özellikle kamusal fayda ile özel yaşamın gizliliği etik kodları arasındaki dengede nasıl bir çizgi takip edilmektedir. Bu amaç ile 7 polis adliye muhabiriyle derinlemesine mülakat çalışması yapılmış ve gerçekte habercilik etik kodlarının ve özellikle mağdur konumundaki haber öznelerinin kendileri açısından nasıl değerlendirildiği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonunda elde edilen bulgular ise betimsel analiz tekniği ile kodlanarak açıklanmış ve sonuca ulaşılmıştır.

1. Haberciliğin Etik Kodları

Günlük işleyiş içinde basın yayın organlarına binlerce olay bilgisi, çeşitli kurum ve kuruluşlardan da basın bülteni gelmekte, ancak bu bilgiler çeşitli değerlendirme ölçütlerine tabi tutulması sonunda yayınlanmakta ya da yayınlanmamaktadır. Bir zamanlar toplumsal açıdan yerine getirdiği işlev ve sorumluluğundan ötürü doktorluk mesleğine benzetilen bu alan, günümüz ticarileşen yayıncılık anlayışı içerisinde değişime uğrarken, aynı zamanda gazetecilik mesleğinin etik kodları da haberciliğin yeniçağ düzenine uygun kriterleriyle yer değiştirmeye başlamıştır. Dolayısıyla her gün binlercesi gerçekleşen olay ve gelişmelerden hangisinin haber olarak yayınlanacağını belirleyecek kriterler de büyük olasılıkla yeni düzenin tiraj, reyting ve ticari kazanç olguları etrafından toplanan ve bu düzene hizmet eden öğeleri olacaktır. İletişim akademisyeni Atilla Girgin’in birçok haberci için tanımlayamayacakları, ancak bir olayla karşılaştıkları zaman, haber değeri taşıyıp taşımadığını anlayacakları soyut bir kavram olarak açıkladığı bu değerler günümüz düzeni içinde çarpıcılık, ilgi çekicilik, ilginçlik, sansasyonellik ve hiyerarşideki önem sıralaması olarak aktarılabilir (Girgin, 2008: 111). Ancak somut ve etik kodlar bağlamında değerlendirilen diğer kriterler ise tarafsızlık, objektiflik, doğruluk, kesinlik, güvenilirlik, özel yaşamın gizliliği, kamu yararı ve haberin dili’dir. Haberin değerlendirme ölçütleri olarak göz önüne alınan bu kodların, uygulama sürecinde birbirleriyle çelişkiye düşmesi ya da teraziye biri ağır basarken diğerindeki hafifliğin göz ardı edilmesi gerçeğini hatırlamak gerekmektedir. Örneğin; gazeteci meydana gelen bir olayla ilgili bir yandan tüm ayrıntıları kamu ile paylaşma eğilimi gösterirken, diğer yandan da hem olayın ayrıntılarındaki çarpıcı ve ilgi çekici kısımları ön plana çıkarmak hem de aynı haberde objektifliği sağlayabilmek arasındaki dengeyi nasıl kurmaktadır? Ya da bir olayın veya gelişmenin haber olarak yayınlanabilmesi için baş

kriterlerden biri olarak değerlendirilen kamu yararı ilkesi, haber öznesinin özel yaşamın gizliliği ilkesi korunarak sağlanabilmekte midir?

Gazetecinin habercilik mesleğini icra ederken göz önünde bulundurması gereken etik kodlardan biri gerçekliktir. Kamuya haber olarak aktarılan her bilginin sahip olması gereken en temel değer, o bilginin gerçekliğe dayanmasıdır. “Gerçeklik verilen habere konu olan içeriğin haber verildiği sırada olayla ilgili duruma uygunluk anlamına gelmektedir” (Aslan; 2009: 74). Basın ahlak ilkeleri bağlamında uygulanan caydırıcı yaptırımlar ve basın yayın kuruluşlarının güvenilirliğin zedelenmesi bağlamında gerçeğe uygun olmayan habercilik eğilimlerinden uzak durduğu bilinmektedir. Ancak etik bağlamda konunun davranışsal iki yönü bulunmaktadır. Birincisi gazetecinin olayla ilgili bilgilerin bazılarını verip, bazıları da vermeyerek olayın gerçekliğini gizlemesiyle ilgilidir. Yani burada gazetecilik etik koduna uygun olmayan davranışsal eğilim gerçeğin gizlenmesi ya da saptırılması konusuna ilişkindir. Haber bilgilerinin subjektif ve tek bir kaynağa dayandırılarak ele alınması ya da toplanan bilgilerin içinde kesme ve atlamalar yapılarak, kamuya var olan durumdan bambaşka anlamlara yol açabilecek bilgilerin gönderilmesi şeklinde de gerçekleştirilecek olan bu eğilim günümüz yayıncılık anlayışında çokça başvurulan bir yöntem olmakla birlikte, okurun farkına varmadan yönlendirilmesi ve belirli bir yönde fikir geliştirmesinin sağlanması olasılığını güçlendirmektedir ve okur çoğunlukla bunun farkına varmamaktadır. Bir diğer husus ise gazetecinin haber bilgilerini toplarken gösterdiği gerçekçi ve açık olmaya dair davranışsal eğilimidir. Bu konuda da bir gazetecinin haber özneleri ya da yakınlarından bilgi edinirken gerçek kimliğini açıklaması ve aleniyet olgusunu ön plana alması önem arz etmektedir.

Günümüz medya koşullarında gazeteciler tarafından en çok yapılan etik hatalardan birinin haber bilgilerinin toplanması ve düzenlenmesi konusunda gerçekleştiği bilinen bir tespittir. Haber bilgilerinin toplanması konusunda yaşanan etik sorunların başında; gazetecilerin herhangi bir kamu yararı olmaksızın kendisine gizli kalması koşuluyla verilen bilgileri kaynağıyla birlikte açıklaması, izinsiz gerçekleştirilen ses ve görüntü kaydı, haber bilgilerinin tek bir kaynağa dayandırılması, para karşılığı bilgi temin edilmesi ve intihal gelmektedir. Haber bilgilerinin düzenlenmesinde ise “medya etiğinin en fazla tartışılan ve hukuki boyuta taşınan konuların başında, gazetecilerin kişilerin özel yaşamlarına girme, müdahale etme hakkı ve bunun sınırının nerede başlayıp nerede bittiği ve kamu çıkarı öne sürülerek mahremiyetin ihlali gelmektedir” (Yeşil, 2014: 1673). Bu ihlaller, haberin neden var olduğu sorusunun yanıtını değiştirdiği gibi gazetecilik mesleğinin alana göre gerekliliklerini de amacından uzaklaştırmaktadır.

Gazetecinin habercilik mesleğini yerine getirirken göz önünde bulundurması gereken etik ilkelerden biri de objektif olunmasıyla ilgilidir. Tarafsızlık ilkesiyle de ilişkilendirilebilen bu olgu, gazetecinin kişisel yorum ve düşüncelerini haberin dışında bırakmasını, haber bilgilerini olayın gerçekliğine bağlı olarak vermesini, okurda ani duygu değişimleri meydana getirebilecek, okuru coşturabilecek ve yönlendirebilecek nitelikte eğilimlere olanak tanımamasını gerektirmektedir. Eleştirel yaklaşıma göre haberin objektifliğini etkileyen en temel faktör, muhabirin habere konu olan olayı kişisel bakış açısıyla ele alması hakkındadır. “Kişisel niteliklerden, ideolojik farklılıklara kadar birçok unsur, bu sürece etkide bulunur. En çok da medyanın yapısal yanlılığı ve sahiplik durumu bu süreç içinde sorgulanır” (Yüksel, 2010: 107). Bir diğer faktör ise muhabirin olaya ve olayın öznelerine karşı duygusal ve empatik bir yaklaşım sergileyip sergilemediği ile alakalıdır. Kamu yararı ilkesi ile harekete geçen bir gazetecinin objektiflik ilkesini korumaya çalışırken, aynı zamanda haber öznelerinin yerine kendini koyması, haberciliğin etik kodlarını birbiriyle çelişkiye mi düşürür yoksa bu eğilim haber öznelerinin özel yaşamını belli ölçülerde gizli tutmaya dair etik eğilimi ön plana çıkararak tarafsızlık ilkesi mi yerine getirilemez, bu durum tartışılır. Ancak belki de haber öznelerinin kamuya gereğinden fazla açılan özel yaşamlarının daha fazla korunma altın alınmasını sağlayabilir. Fakat bu noktada kamu yararı ilkesinin ne kadarı yerine getirilebilecektir? Burada sorulması gereken asıl soru ve çözülmesi gereken asıl mesele kamu yararı ilkesinin gerçekte kimin yararına yönelik işlediği hakkındadır. Türkiye’de ve Dünya’da gazeteciliğin yapısı ve anlayışıyla ilgili yaşanan köklü değişimler, kamu yararının nasıl algılandığı ve tanımlandığı hususunda da değişikliklere ve yanılgılara neden olmuştur. Dolayısıyla kamu yararının yanlış algılanmasının, birçok habercilik etik kodlarının da yanlış yerine getirilmesine yol açmak gibi bir risk meydana getirdiği söylenebilir.

Kamu yararı kavramı anayasa ve yasalarla güvence altına alınmasına karşılık, sınırlarının oldukça geniş ve soyut olması, diğer hizmet alanlarında olduğu gibi gazetecilikte de bu kavramın yanlış yorumlanıp uygulanmasına neden olmaktadır. Gazetecilik alanında kamu yararı çoğunlukla ‘kamu merakının giderilmesi’ olarak anlaşılmakta, ancak bu anlayış yerine getirilirken çoğu kez kişilik haklarının zedelenmesi ve bireysel mahrem alanının aleniyete dökülmesi gibi yanlış uygulamalara sebebiyet vermektedir. Birçok alanda yapılan uygulamaların temel hareket noktası kamu yararı olmasına karşın kavramın genişliği ve soyutluğu öznel değerlendirmelere yol açmaktadır. Bunun sonucunda da eylemlerin kamu yararına göre gerçekleştirilmesi değil, kamu yararı tanımlamalarının eylemlere göre biçimlendirilmesi ve yorumlanması anlayışı kendini göstermektedir. Bu konudaki sorunun çözüm yollarından biri ise kamu yararının kamusal sorumluluk ilkesiyle beraber değerlendirilmesi gerektiği hususundadır. Habercilik görevini yerine getiren gazetecilerin kamu yararı gibi kamusal sorumluluk ilkesinde de yanılgıya düştükleri

konu bu sorumluluğun, halkın merak ettiğini verme gerekliliği gibi düşünülmesindedir. “Gazeteci halkın eli, ayağı, kulağı, dili ve gözüdür. Gazetecinin görevi, gördüklerini, işittiklerini ve doğruluğuna inandığını yazarak kamuoyuna aksettirmektir” (İspirli, 2001: 253). Gazeteci, tanımdan da anlaşılacağı gibi kamunun yani halkın temsilcisidir. Gazeteci, kamu için en iyi yararı sağlayacak bilgileri toplar ve denetlenip sorgulanması gereken bir durum varsa, toplum adına bunu gerçekleştirmek gibi bir misyon yerine getirir. Ancak kamu yararının gözetilmesi adına yapılan kimi uygulamalar yine toplum üyelerinin kişisel haklarının çiğnenmesi, özel yaşam sınırlarının tehlikeye atılması gibi etik davranış kodlarından uzaklaşılmasına yol açarken, gazeteciler bunu genellikle kamu yararını gözeterek yaptıklarını ifade ederler. Bu yüzden söylenebilir ki; habercilik uygulamalarının çerçevesi, yararı gözetilen kamuya ait ne varsa bunların bir bütün olarak ele alınıp değerlendirilmesiyle çizilmelidir. Aksi takdirde kamusal değer ve çıkarlara ters bir kamu yararından söz etmek mümkün görünmemektedir.

Özellikle polis adliye haberciliğinde çokça görülen ve gazetecilik etik ilkeleriyle davranışta eğilimlerin birbiriyle çelişmesine neden olabilecek, günümüzün en dikkate alınan haber kriteri çarpıcılık ve sansasyonelliğe ilişkindir. Günümüzde ticari yayıncılık anlayışının ve basın baronluğu olgusunun yoğun olarak yaşanması, hangi enformasyonun haber üretim sürecine gireceğini etkileyen ve yönlendiren temel olgudur. Bununla birlikte haberin kamuyu bilgilendirmekten ziyade ticari kazanç kapısı olarak görülmeye başlanması kamusal sorumluluğun arka plana itilmesine, çarpıcılık ve sansasyonel etki yaratabilme gücünün ise ağırlık kazanmasına yol açmıştır. Haberi değerli kılan niteliklerin tümü metinde bütünlüğün sağlanması açısından önemli bir detay oluştururken, bu değerlerden yalnızca birine ya da birkaçına ağırlık verilmesi ise haberin tarafsızlığını zedeleme riski oluşturabilmektedir. Bu risk de en fazla çarpıcılık ve sansasyonellik arayışında ortaya çıkmaktadır. Örneğin; bir günlük gazete haberinde türü ne olursa olsun gazeteci tarafından toplanan bilgilerin sıralanması tarafsızlık, gerçeklik, açıklayıcılık ve çarpıcılık gibi tüm değerler dengeli bir bütünlük oluşturarak şekilde düzenlenmelidir. Eğer bu değerlerden sansasyonellik ve çarpıcılık olgusuna ağırlık verilip kamu yararı ve objektiflik gibi olgular arka plana alınırsa bu noktada gazetecinin tarafsızlık, ticari yayıncılık, ideolojilerin meşrulaştırılması gibi konularda yanlı davranması ve okuru yönlendirmesi riski ortaya çıkabilecektir. Bu da haberin niteliksizleşmesine ve güven sorunu ortaya çıkarmasına neden olacaktır. Çarpıcılık ve sansasyonellik genellikle iki şekilde sağlanabilmektedir. Birincisi haberin dili ve anlatım ile sağlanan kurgu sayesinde. Bu yolla haber, bir hikaye haline getirilerek okura tıpkı bir hikaye okuyormuşçasına sürükleyici ve heyecanlandırıcı bir metin gibi sunulmaktadır. Ancak burada okurun hikaye gibi okuduğu şey toplumsal yaşamın bir parçası olan başka bir bireyin yaşanmışlıklarıdır. Bir bireyde derin izler bırakabilen bir olayın başka bir bireye oyalama ve heyecanlandırma unsuru olarak sunulması arasındaki çelişki ise

haberciliğin etik kodlarını birbiriyle çelişkiye düşüren davranışsal bir eğilim olarak belirmektedir. Haberin çarpıcılığı ve sansasyonelliğinin sağlanabileceği diğer bir olgu da olayın doğrudan kendisiyle ilgilidir. Genellikle üçüncü sayfa ya da polis adliye haberi olarak adlandırılan bu habercilik türünde okurun ilgisini çekmek gibi bir kaygı yoktur. Çünkü olayın türü, sürükleyiciliği ve çarpıcılığı kendi başına başarmaktadır.

Haberin dili gazeteciliğin etik kodları bağlamında değerlendirilmesi gereken hususlardan bir diğeridir. Haberin dili yalnızca abartılı ifadeler ya da haber metnindeki kurgu ile ilişkilendirilebilecek ya da bu çerçevede tartışılacak kadar sınırlı bir konu değildir. Etik kodlar bağlamında davranışsal bir eğilim olarak gazetecinin haberinde kişileri dışlayabilecek, küçük düşürebilecek, onur ve genel ahlaki zedeleyebilecek ifadeler ile ırk, dil, din ayrımına neden olabilecek söylemlerde bulunması haberin güvenilirliğini zedeleyebileceği gibi kişi ve kurumların karalanmasına, onur ve kişiliklerinin sarsılmasına da yol açabilecektir. Aynı zamanda haber dilindeki kesinlik, olayın gerçekleşip sonlanması ve gazetecinin olaya duyduğu hakimiyeti yansıması açısından da basın yayın kuruluşları açısından göz önünde bulundurulması gereken ince bir çizgiye sahiptir. Örneğin; henüz suçu mahkemece ispatlanmamış bir sanığın zanlı olarak gösterilmesi o kişiyi suçtan aklansa bile derin sosyal sorunlar yaşamasına neden olabileceği gibi gazetecinin ve bağlı olduğu basın yayın kuruluşunun okur nezdinde ahlaki ve etik olarak güveninin zedelenmesine yol açabilecektir. Böylesi bir durumda ise ne kamu yararından ne de haber öznelinin korunması açısından bir denge ve sorumluluğun yerine getirilmesi söz konusu olmayacaktır.

2. Araştırmanın Metodolojisi

2.1 Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı

Temelleri literatür çalışmasıyla atılan ve nitel bir özellik taşıyan çalışma, derinlemesine mülakat yönteminin uygulanmasıyla sürdürülmüştür. Bunun için polis adliye muhabirlerine yarı yapılandırılmış ve genelden ayrıntıya doğru ilerleyen 15 soru sorulmuştur. Bulgular ise betimsel analiz tekniği ile önceden belirlenmiş kategoriler altında açıklanarak yorumlanmıştır.

“Bir araştırma tekniği olarak görüşme, araştırmacı ile araştırmanın öznesi konumunda yer alan kişi arasında geçen kontrollü ve amaçlı sözel iletişim biçimidir. Araştırmacı, araştırmakta olduğu konu hakkında önceden hazırlamış olduğu soruların kılavuzluğunda ya da o anda amaçlı sorular yönelterek hedef kişinin düşüncelerini ve duygularını sistematik olarak ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Araştırmanın amacı, hedef kişiye araştırma konusuyla ilgili sorular yönelterek kişinin öznel düşünce ve duygularını sistemli olarak öğrenmek, anlamak ve tanımlamaktır” (Türnüklü, 2000:

544). Bu amaç ile gazetecilerin etik kodlar bağlamında, sansasyon ve çarpıcılık taşıyan polis adliye haberlerine ve haber öznelerine bakışı kişisel perspektiflerinden yola çıkılarak anlaşılmaya çalışılmış ve mesleki etik kodlar arasındaki dengenin nasıl sağlandığı saptanmak istenmiştir.

Yapılan bu çalışmanın kapsamını, Türkiye'deki çeşitli haber ajanslarının ve gazetelerin polis adliye biriminde muhabirlik yapan gazeteciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleminde ise 7 polis adliye muhabiri yer almaktadır.

2.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, gazetecilik mesleği yerine getirilirken, habercinin şiddet içerikli olaylara, olayın mağdurlarına ve yakınlarına hem bireysel vicdan çerçevesinde hem de gazetecilik etik ilkelerinin özellikle tarafsızlık ve objektiflik kodları bağlamında nasıl baktığının tespit edilmesidir. Ayrıca gazetecilerin etik ilkeleri yerine getirirken, birbiriyle çelişen kodların çözümünde nasıl bir yol izledikleri anlaşılmaya çalışılmaktadır.

2.3 Hipotezler

Çalışmanın 1 hipotezi bulunmaktadır. Buna göre; gazeteciler sorumluluk alanları içerisinde hareket ederken, haberciliğin etik kodları arasında çelişkiler yaşayabilmektedir. Etik kodlarla ilgili gazetecilerin yaşadığı çelişkiler ise genellikle haber öznelerinin aleyhine sonuçlanmaktadır.

2.4 Derinlemesine Mülakat Soruları

S.1 Gazetecilik mesleğine ne zaman başladınız?

S.2 Mesleğinizi özetlerseniz neler söyleyebilirsiniz?

S.3 Gazetecilik mesleğinde gazetecinin 3 sorumluluk alanı bulunmaktadır. Bunlar; gazetecinin kendine karşı sorumlulukları, bağlı bulunduğu basın yayın organına karşı sorumlulukları ve temsil ettiği kamuya karşı sorumluluklarıdır. Habercilik mesleğinizi icra ederken, bu 3 sorumluluğunuz arasında çelişkide kaldığınız durumlar oldu mu?

S.4 Haberin taşınması gereken özellikleri dikkate aldığımızda neler söyleyebilirsiniz, günümüz yayıncılık anlayışı çerçevesinde haberin kamusal sorumluluk ve denetleme işlevlerini tam olarak yerine getirdiğini düşünüyor musunuz, niçin?

S.5 Sizce bir haberin taşınması gereken etik kodlar nelerdir?

S.6 Gazetecilik mesleğinde var olan rekabet unsurunun yarattığı hız ve zamansızlık olgularının, haberin etik kodlarını kimi zaman zarara uğrattığını düşünüyor musunuz?

S.7 3. Sayfa haberlerine karşı okur ve izler kitlenin yoğun ilgi duyduğuna ilişkin bir genel kanı bulunmaktadır. Bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz?

S. 8 Polis adliye haberlerinde şiddet mağduru bir haber öznesinin kamunun bilgilendirilmesi çerçevesinde haberleştirilmesini nasıl değerlendiriyorsunuz? Bir yandan gerçeklik, doğruluk, kamunun bilgilendirilmesi gibi görevler yerine getirilirken, diğer yandan haber öznesinin özel yaşamına saygı ilkesinin korunmuş olduğunu söyleyebilir misiniz?

S. 9 Bu tarz haberlerin yayımından önceki son denetim ve kontrol sürecinde özellikle hangi konuların denetimine dikkat ediyorsunuz?

S. 10 Mesleğinizde 3. Sayfa haberi yaparken, çok etkilendiğiniz ve bireysel vicdanınızın toplumsal sorumluluğun önüne geçtiği bir deneyim yaşadınız mı? Yani kamusal fayda yerine getirilirken haber öznesinin daha da zarar görmesi gibi bir çelişkiye kaldığınız oldu mu?

S. 11 Haber özneleriyle, haberin mağduru eve yakınlarıyla empati kurar mısınız, yoksa olaylara kişisel yaklaşımlarınız bir kenara bırakıp, haber bilgilerinin toplanıp, düzenlenip yayınlanması gibi genel bir çerçevede mi bakarsınız?

S. 12 Haber yapmak için olayın bilgisini toplarken, informel olarak adlandırdığımız kaynaklardan sıklıkla yararlanır mısınız?

S. 13 Habercilik mesleğiniz süresince ‘bu olay benim başıma gelseydi ne yapardım’ dediğiniz bir deneyiminiz oldu mu, anlatır mısınız?

S. 14 Habercilikte ‘söylem seçkini ve söylem düşkünü’ olarak kalıplaşmış bir genel kanı bulunmaktadır. Bu kanıya göre bir sanatçı, bilim adamı, ressam, iş adamı v.b hiçbir şey yapmasa bile medyada kolayca yer alabiliyorken, sıradan birey ancak başına kötü, acınası bir durum ve felaket geldiğinde medyada temsil ediliyor. Bu konu hakkında mesleki profesyonelliğinizi bir kenara bırakırsanız, bireysel vicdan çerçevesinde neler söylersiniz?

S. 15 Kimi görüşe göre haber gerçeğin aynasıdır, karşıt görüşe göre ise haber gerçeğin yalnızca yansıması olabilir, siz bu konu hakkında ne söylemek istersiniz, sizce bir haberci tümüyle tarafsız ve objektif olabilir mi?

2. 5 Bulgular ve Yorum

Çalışmanın bu bölümünde, polis adliye muhabirleriyle gerçekleştirilen derinlemesine mülakat sonucu elde edilen bulgular, önceden belirlenmiş kategorilere ayrılarak açıklanmış ve yorumlanmıştır.

“Gazetecilerin Habercilik Mesleğine Bakışı”

Çalışmaya katılan polis adliye muhabirleri habercilik mesleğini çoğunlukla zor, yorucu ve yıpratıcı olarak tanımlamıştır. Ayrıca bu mesleği sahada sıcak gelişmelerin merkezinde olmak şeklinde açıklayan gazeteciler olmuştur. Bir diğer yandan zorluklarına karşın toplumsal olarak önemli bir sorumluluğa sahip olduğunu dile getiren katılımcılar, haberciliğin bu sorumluluklarını ise ‘ topluma ayna tutulması, doğru ve yanlış toplum adına fark ederek ortaya çıkarılması, denetleme işlevinin sağlanması, gerçeğin görünür kılınması, kamuoyu oluşturulması ve kamunun bilgilendirilmesi’ olarak sıralamıştır.

Çalışmaya katılan muhabirlerin habere ve haberciliğe olan kişisel bakış açıları ve bu bağlamda yaptıkları açıklamalar değerlendirildiğinde hepsinin habercilik kodları ve işlevlerinden kamusal fayda, kamuoyu oluşumu, gerçekçilik, bilgilendirme, tazelik konuları üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Ancak hiçbiri haber öznelerine ilişkin bir açıklamada bulunmamış, haberin etik kodları bağlamında özel yaşamın gizliliği gibi ilkelerden söz etmemiştir.

“Gazetecilik Mesleğinin 3 Sorumluluk Alanı Arasındaki Çelişki”

Habercilik mesleğinin; gazetecinin kendine karşı, topluma karşı ve bağlı bulunduğu basın yayın organına karşı sorumlulukları arasında bir çelişkinin yaşanıp yaşanmadığının vurgulandığı bu soruda gazetecilerin yanıtları şöyle olmuştur:

“Bazen çelişkide kaldığım doğrudur. Çünkü kovulmamak için size çizilen sınırlar içerisinde soru sormak, röportaj yapacağınız kişileri belirlemek, bir haberi yayınlamak ya da yayınlamamak zorunda kalabiliyorsunuz” (1. Katılımcı)

“Evet. Bazı durumlarda çelişkide kaldığım doğrudur. Gazeteciliğin herşeyden önce mesleği icra eden bireyin özsaygısı çerçevesinde şekillendiğini düşündüğümden, habercilik noktasında zaman zaman vicdan kavramını ön planda tutmaktayım” (2. Katılımcı)

“Bazen çalıştığınız kurumun penceresinden habere bakmanız gerekebilir” (4. Katılımcı)

Katılımcı muhabirlerden yalnızca 1 tanesi böyle bir çelişki içinde kalmadığını, çünkü mesleki önceliğinin, ne olursa olsun kamusal fayda ve gerçeğin aktarılması olduğunu ifade etmiştir. Ancak diğer katılımcıların tümü genellikle bu üç sorumluluk alanı arasında çelişkiler yaşadığını ve bu çelişkilerin çoğunlukla bağlı buldukları basın yayın organlarından kaynaklandığını dile getirmiştir. Böylesi bir çelişkiye düştükleri zaman ise davranış eğilimlerinin ya haberin yayınlanmasını reddetmek ya tümüyle gerçekliği ortaya koymak ya da bağlı buldukları basın yayın organıyla sorun yaşamamak için haberi olduğu gibi teslim etmek şeklinde geliştiğini açıklamıştır.

Ancak katılımcı muhabirlerin hiçbiri kamusal sorumluluk bağlamında haber öznelerine karşı sorumlulukları hakkında bir açıklamada bulunmamıştır. Bu durumda ortaya çıkan tespit, haber öznelerinin kamusal fayda ya da kurumsal fayda bağlamında yalnızca haberin malzemesi olarak görüldüğü fikridir ve bu sorumluluklar içinde belki de en arka sıralara itildiği yönündedir.

“Haberin Etik Kodlarına Bakış”

Katılımcı gazeteciler haberin etik kodlarını ve haberciliğin temel ilkelerini objektiflik, gerçekçilik, doğruluk, tarafsızlık, özgünlük, kamusal fayda ve anlaşılır bir dil olarak sıralamıştır. Bunun yanında haberin çarpıcılık, sansasyonellik ve ilginçlik ilkelerinden bahsetmeyen gazeteciler, aynı zamanda özellikle haber öznelerinin korunmasını sağlayabilecek olan özel yaşamın gizliliği ilkesinden de söz etmemiştir.

Bu kategori altında, ayrıca katılımcı gazetecilerin tümü haberin ve haberciliğin, taşınması gereken nitelikleri ve etik kodları tam olarak yerine getirmediği konusunda hem fikir olmuşlardır. Haberciliğin özellikle kamusal sorumluluk ve denetleme işlevlerini yitirmeye başladığını ifade eden gazeteciler, bunun sebeplerini ‘basın yayın kuruluşlarının ve diğer kurumların kısıtlamaları, sosyal medya haberciliğinin getirdiği zamansızlık olgusu ve gazetecinin mesleğine bakışı’ olarak sıralamıştır.

“Son dönemde bu işlevlerini kaybettiğini ben de görüyorum. Böyle giderse elektrik kesintisi haberi dahi veremeyecek duruma gelmesi sonucu doğuracağını, bunun yalnızca baskı unsurlarından değil, gazetecilerin kendisinden de kaynaklandığını düşünüyorum” (3. Katılımcı)

“Günümüz haberciliğini araştırma, analiz ve fikri takip bakımından eksik görüyorum” (7. Katılımcı)

Katılımcılar, habercilik sırasında gazetecinin tazelik ve güncellik ilkeleri bağlamlarında zamansızlık ve hız olgularının etik kodları çoğu zaman zarara uğratabildiğini ifade etmiştir. Bu olguların beraberinde rekabeti yarattığını ifade eden katılımcı gazeteciler, böylesi bir durumda haberin tam anlamıyla denetlenememesi, haberin eksik bilgilerle yayına girmesi, haber dilinin ve sunuşun hatalı olması gibi sorunların yaşanabileceğini vurgulamıştır. Ancak bunların farkında olmalarına karşın, günlük rutin içinde kendilerini hız ve zamansızlık olgularına kaptırdıklarını, bazen sürecin bunu gerektirdiğini söylemişlerdir. Fakat bu olguların yaratacağı sorunlar içinde özellikle söylem düşkünü olarak gündemde yer alan haber öznelerinin ne gibi zararlarla karşılaşabileceği konusunda bir fikir beyan etmemişlerdir.

“Haber Gerçeğin Aynası mıdır?”

Katılımcıların tümü, haberin gerçeğin bir aynası değil yalnızca bir yansıması olabileceğini ifade etmiştir. Bir gazetecinin tümüyle objektif, tarafsız ve gerçekçi olamayacağını söyleyen gazeteciler, aslında durumun böyle olması gerektiğini ancak günümüz yayıncılık koşullarında sınırları belli kişi ve kurumlarca çizilen bir habercilik anlayışının bunu mümkün kılmadığını dile getirmiştir. Katılımcı gazeteciler bunun diğer sebeplerini ise; gazetecinin yapısından kaynaklanan nitelikler, haberin ajansa yetiştirilme hızı ve yayın aşamasına gelene kadar haberin birçok elden geçmesi olarak sıralamıştır. Bu ve benzer nedenlerden ötürü, gazeteciler eleştirel yaklaşımın haberin gerçeğin bir aynası değil, yalnızca bir yansıması olabileceği tezini kanıtlarken, ilk sorularda haberin etik kodlarının neler olabileceği sorusuna verdikleri cevaplarla da ters düşmüşlerdir. Çünkü haberin etik kodları olarak tarafsızlık, objektiflik, gerçeklik unsurlarını sıralayan bu gazeteciler, uygulamada çeşitli nedenlerden ötürü olarak tarafsız ve objektif olunamayacağı fikrini destekleyerek, çalışmanın etik kodları arasında çelişkiler yaşanabileceği hipotezini kanıtlamıştır.

“Haber Öznelerinin Korunması ve Empati”

Bu kategoride gazetecilerin, bir yandan gerçeklik, doğruluk, kamunun bilgilendirilmesi gibi etik kodları karşılanmaya çalışılırken, diğer yandan haber öznelerine karşı özellikle özel yaşamın gizliliği ilkesinin karşılanması arasındaki dengeyi nasıl sağladığı öğrenilmek istenmiştir.

Gazeteciler bu konuda zaman zaman çelişkilerin yaşanabildiğini, bazı ihmallerin özellikle hız olgusu sebebiyle gerçekleştiğini dile getirmişlerdir. Bunun yanında reyting ve tiraj kaygısıyla çoğu kez özel yaşamın gizliliği ilkesinin göz ardı

edildiği, bazen de okur ilgi duyduğu için buna bilerek göz yumulduğu dile getirilmiştir.

“Okur/izleyici kitlesinin en çok merakını uyandıran bilgiler çoğu zaman olaydan ziyade haber öznesinin özel yaşamına ilişkin bilgiler olmaktadır. Bu durum bazı meslektaşları, haber öznesinin özel yaşamını haberde ön plana çıkarmasına itebilmektedir” (2. Katılımcı)

“Bu konuda ciddi eksiklikler var. Haberi aktarırken, mağdurun teşhir edilmesine ve hayatının kalanında en hafifıyla sosyal baskılara maruz kalmasına neden olacak hatalar yapılabilmektedir” (7. Katılımcı)

Bazı katılımcı gazeteciler ise polis adliye haberleri olarak adlandırılan 3. sayfa haberlerinin zaten özel yaşamın kamuya açılması şeklinde bir anlam taşıdığını ifade ederek, özel hayatın gizliliği karşısında kamu yararı ilkesinin daha önemli olduğunu belirtmiştir.

“Bu tip haberlerin gerçeği görünür kıldığını söyleyebiliriz. Özel hayatın gizliliği prensibinin karşısında kamusal yararın daha fazla olduğunu düşünüyorum” (3. Katılımcı)

Haber özneleriyle empati kurulup kurulmadığı konusunda ise katılımcı gazetecilerden 5 tanesi gerçekleştirdikleri polis adliye haberlerindeki haber özneleriyle empati kurmadıklarını, kendilerini bu duygusallıktan izole ettiklerini, bunun yerine daha çok haber bilgilerinin toplanmasına, yazılmasına ve yayınlanmasına odaklandıklarını ifade etmiştir. Ancak buna karşın iki gazeteci ise mağdur konumundaki haber özneleriyle empati kurduklarını, çünkü haberciliğin yalnızca bir kesimde olan olayların başka bir kesime aktarılması kadar kolay açıklanamadığını, durumun sosyal bir boyutu varsa burada haber öznelerinin de aynı özeni hak ettiklerini dile getirmiştir. Bu bağlamda da bu iki gazeteci özellikle kadın ve çocuklara yönelik haberlerde hassas davrandıklarını ve zaman zaman kamunun bilgilendirilmesi işlevini arka plana attıklarını söylemiştir.

“Elbette empati kurarım. Fazla detaylandırmadan sarsıcı bir örnek verebilirim bu konuda. Bir dönem fuhuş operasyonları yapardı polis. Bunlardan birinde basına gösterilen kadınlardan biri, eğer fotoğrafı yayınlarsa intihar edeceğini, çocuklarının olduğunu ancak bu işi yaptığını bilmediklerini dile getirmişti. Ben bu kaygıyla kadının fotoğrafını vermedim, haberde detaya da girmedim. Ancak başka bir medya kuruluşunda haber, kadının fotoğrafıyla manşetten verildi. Serbest bırakılan kadın, ertesi günü 12 katlı bir binanın çatısından kendini boşluğa bırakarak intihar etti” (5. Katılımcı)

“Ünlü ve Sıradan Haber Öznelerine Bakış”

Medya ortamında, haber özneleri olarak kamusal bir kişilik kazanmış bireylerle halk olarak tanımlanan sıradan bireyler arasındaki farkın nasıl açıklandığını ve bu konuda gazetecilerin nasıl bir bakış açısına sahip olduğunu belirlemeye yönelik yönlendirilen soruya katılımcı gazeteciler, kamusal kişiliklerin pek bir şey yapmasa da medyada yer bulabileceği savını desteklemiştir. Onların yaptığı çalışmalar ve tanınmışlıklarıyla ekran önünde olmayı hak ettiklerini dile getiren gazeteciler, sıradan bireylerin ise ancak kötü yaşanmışlıklar, sansasyonlar ya da sıra dışı başarı hikayesi ile haberlerde yer alabileceğini söyleyerek, bunu haberciliğin temeline uygun bir eğilim olarak göstermişlerdir. Ayrıca katılımcı gazeteciler, haberin biraz da arz talep olgusuna göre hazırlandığını ifade ederek, toplumun en çok istediği ve okuduğu niteliklere göre haber öznelerini değerlendirdiklerini ifade etmiştir. Fakat katılımcı gazetecilerden yalnızca bir tanesi, sıradan bireylerin başına kötü bir şey gelmezse haberde yer alamayacağı fikrini reddetmiş ve medyaya hakim görülen bu genel durumu eleştirmiştir.

“Bu durum zaman zaman hikayesi basında yer almayan ya da yeteri kadar yer bulamadığını düşünen ve ‘haber olabilmemiz için başımıza bir işin mi gelmesi lazımdı’ diyen insanların doğrudan serzenişine de yansıyor. Çoğu zaman hak veririm” (6. Katılımcı)

Diğer bazı katılımcılar ise bu konuda şu yanıtları vermiştir:

“Ünlü kişilerin her yerde haber olması çok normaldir. Ama sıradan birinin bir problem yaşamadan haber olması mümkün değildir ki bu zaten haberin doğasına aykırıdır. İlgi çekici olmayan bir şeyin haber olması imkansızdır.” (4. Katılımcı)

“Ünlü kişilerin her haliyle, sıradan bireylerin ise yaşadığı bir olayla haber olması son derece doğaldır. İnsan olarak, hak kullanımında elbette herkes eşit olmalıdır. Ancak, sıradan bir iş adamının yaptığı bir açıklamayla büyük bir kurumun başındaki iş adamının yaptığı açıklama aynı ölçüde değildir, daha göz önünde olan tercih edilir” (5. Katılımcı)

Sonuç

Okur ve izler kitle ile buluşana kadar çeşitli süreçlerden geçen haber, uğradığı her aşamada bir takım değişim ve dönüşümler yaşamaktadır. Ancak bu süreçlerin tümünde haber ve habercilik olgusu, çeşitli basın ahlak yasaları ve etik ilke kodlarıyla güvence altına alınmaya çalışılmaktadır. Bu ilkelerle sağlanmaya çalışılan temel konu çoğunlukla, haberin okura ulaşana kadar geçirdiği süreçte özüne bağlı

kalınmasının sağlanması yani gerçekçilikten uzaklaşılmasının önüne geçilmesidir. Haberde gerçekçilik ilkesi, beraberinde objektiflik, tarafsızlık ve kamu yararını içeren ilkeler, etik kodlar ve davranış eğilimlerini getirmektedir. Ancak kamusal fayda göz önünde bulundurularak sağlanmaya çalışılan gerçeklik, aslında kimin gerçekliğinin aleniye dökülmesidir ya da bu durum kimin faydasına ve zararına. Özellikle sıradan bireylerin haber öznesi olarak yer aldığı polis adliye haberlerinde karşılaşılan en önemli sorunlardan biri, tümüyle özüne bağlı kalınarak ve kamusal fayda gözetilerek hazırlanan bu haberlerde, sıradan bireyin özel yaşamına dair mahremiyetin tümüyle aleniye dökülmesidir. Burada sorulması gereken asıl soru, gerçekliğin ve objektifliğin olan bir olayı tüm ayrıntılarıyla anlatmak anlamına mı geldiğidir. Ortaya çıkan bir diğer sorun ise çoğunluğun karşısında tek birey olarak yer alan haber öznesinin özel yaşamın gizliliği hakkının kamusal fayda karşısında feda edilmesi çelişkisidir. Bu noktada haberciliğin etik kodları arasında bir çelişkinin yaşandığı gerçeği aşıkardır. Araştırma bulguları gazetecilerin, sansasyonelliği ve ilgi çekiciliği zaten haber öznesinin özel yaşamıyla gerçekleştirdiği fikrine sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca günümüz yayıncılık anlayışı ve sosyal medya haberciliğinin hız ve zamansızlık olgularını ön plana çıkarmasıyla birlikte gazetecilerin hızlılığa bağlı olarak giriştiği rekabetçi eğilim, özellikle haber özneleriyle ilgili birçok hayati ayrıntının görmezden gelinmesine ya da hiç sayılmasına neden olabilmektedir. Çalışmanın hipotezini oluşturan bu konu değerlendirildiğinde, katılımcı gazetecilerden elde edilen veriler, habercilerin haberi çoğunlukla olayın bilgisini toparlayıp hemen yayına yetiştirilmesi gereken bir süreç şeklinde değerlendirdiğini göstermektedir. Bu ise polis adliye haberlerinin öznesi konumundaki söylem düşkünlerinin habere konu olmasından sonraki süreçte neler yaşayabileceğinin çok da önemsenmediği, çünkü durumun vicdani yönünün gazeteciler tarafından terk edildiği anlamına gelmektedir.

Araştırma sonucuna göre gazetecilerin genellikle 3 sorumluluk alanı arasında sıkışıp kaldığı, bunun sonucunda da haberciliğin etik kodları arasında çeşitli çelişkiler yaşandığı görülmektedir. Katılımcı gazeteciler bu konuda çoğunlukla kamusal fayda ilkesini ön plana çıkarmak istediğini belirtse de, bağlı buldukları basın yayın organının belirlediği çizgilere göre hareket ettiğini ve belirli sınırlılıklar içerisinde bulunduğunu kabul etmiştir. Verilen cevaplarda gazetecilerin yalnızca kamu ve basın yayın kuruluşu arasında kaldığı gözlemlenmiş, ancak haber öznelerine karşı taşınan sorumluluklardan ve etik kodlardan neredeyse hiç bahsedilmemiştir. Bununla beraber, haber öznelerine karşı duyulabilecek bir empatinin ya da ortaya çıkabilecek vicdani bir tavrın haberdeki objektifliği zedeleyebileceğini savunan gazeteciler, diğer yandan da haberin tarafsız ve objektif olamayacağını dile getirerek, uygulamada etik kodlar arasında çelişki yaşanabileceğine işaret etmektedir. Ancak aynı gazeteciler

haberinin etik kodları ve temel ilkeleri nedir dendiğinde öncelikle objektiflik, tarafsızlık ve doğruluk ilkelerini sıralamıştır.

7 gazeteci ile gerçekleştirilen derinlemesine mülakat sonucu elde edilen veriler değerlendirildiğinde, çalışmanın hipotezinin desteklendiği görülmektedir. Buna göre gazeteciler sorumluluk alanları içerisinde hareket ederken, haberciliğin etik kodları arasında çelişkiler yaşayabilmektedir. Etik kodlarla ilgili çelişkiler ise genellikle haber öznelerinin aleyhine sonuçlanmaktadır. Çünkü haber öznelerinin aleniyete açılan mahremiyetleri kamunun bilgilendirilmesi ilkesiyle, günümüz ticari basın yayın oranlarının beklentisi olan tiraj ve kazanç istekleri arasında eritilmekte, göz ardı edilmektedir. Elde edilen bulgular neticesinde bazı katılımcı gazeteciler, zaten haberciliğin sansasyonellik ve çarpıcılık olduğunu ve bu durumun haberin doğası gereği olması gereken bir durum olduğunu savunurken, bazıları ise zaman zaman vicdani muhakeme yapacak gibi olsalar da işin içinde rekabet unsuru ve basın kuruluşunun beklentileri ve sınırları olduğunu ve dolayısıyla buna göre hareket etmesi gerektiğini savunmaktadır.

Sonuç olarak denilebilir ki, özellikle doğası gereği çarpıcı ve ilgi çekici bir nitelik taşıyan polis adliye haberlerinde, yaşadığı travmatik durum ile birlikte mahremiyetinin tüm kamuya açılmasıyla daha zor süreçlere girmesi muhtemel haber öznelerinin korunması için basın ahlak yasaları daha caydırıcı ve etik kodları dengeleyici yeni düzenlemelere gitmeli ve gazetecilerin davranışsal eğilimlerinin daha özgür ve açık bir hale getirilmesi fikri desteklenmelidir.

KAYNAKLAR

Aslan, K. (2009). *Haberin Yol Haritası*, Anahtar Yayınları, İstanbul.

Belsey, A. Chadwick R. Çev. Nurçay Türkoğlu, (2011). *Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Girgin, A. (2008). *Gazeteciliğin Temel İlkeleri*, Der Yayınları, İstanbul.

İspirli, M. (2001). *Medya Gerçeği ve Haberciler*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Türknüklü; A. (2000). *Eğitim Bilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme*, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, Sayı: 24/ 543-559.

Yeşil, M. (2014). *Gazeteciliğin Etik Kuralları, İhlaller ve Olası Önlemler: Gazetecilerin Etik Algılaması, Görüş ve Önerileri-Nitel Bir Araştırma*, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish 9/2, Ankara.

Yüksel, E. (2010). *Medya ve Habercilik*, Çizgi Kitapevi, Konya.